

PAGKULUKANG MI

DE MINDANAO

We Travel in Mindanao

by

Diego Friginal

SUMMER INSTITUTE OF LINGUISTICS - PHILIPPINES, INC.

TRANSLATORS.

PUBLISHERS

1976

Published
in cooperation with
Bureau of Public Schools
and
Institute of National Language
of the
Department of Education and Culture
Manila, Philippines

2nd Printing

32.14-376-3.15C

54.20P-766033MPZ

Printed in the Philippines
By F.E.B.C. Printing Division

FOREWORD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second-language learning into two steps-literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in his accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Department of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernaculars. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

Juan L. Manuel
Secretary

FOREWORD

One of the noble aims of Education is to equip every citizen to participate meaningfully in his society and to share in shaping the destiny of his country. Providing literacy instruction in each man's vernacular is a basic step in realizing this goal. To promote this purpose the Summer Institute of Linguistics works in agreement with and under the auspices of the Department of Education and Culture in the preparation of instructional and supplementary reading materials for the various Cultural Communities of our country.

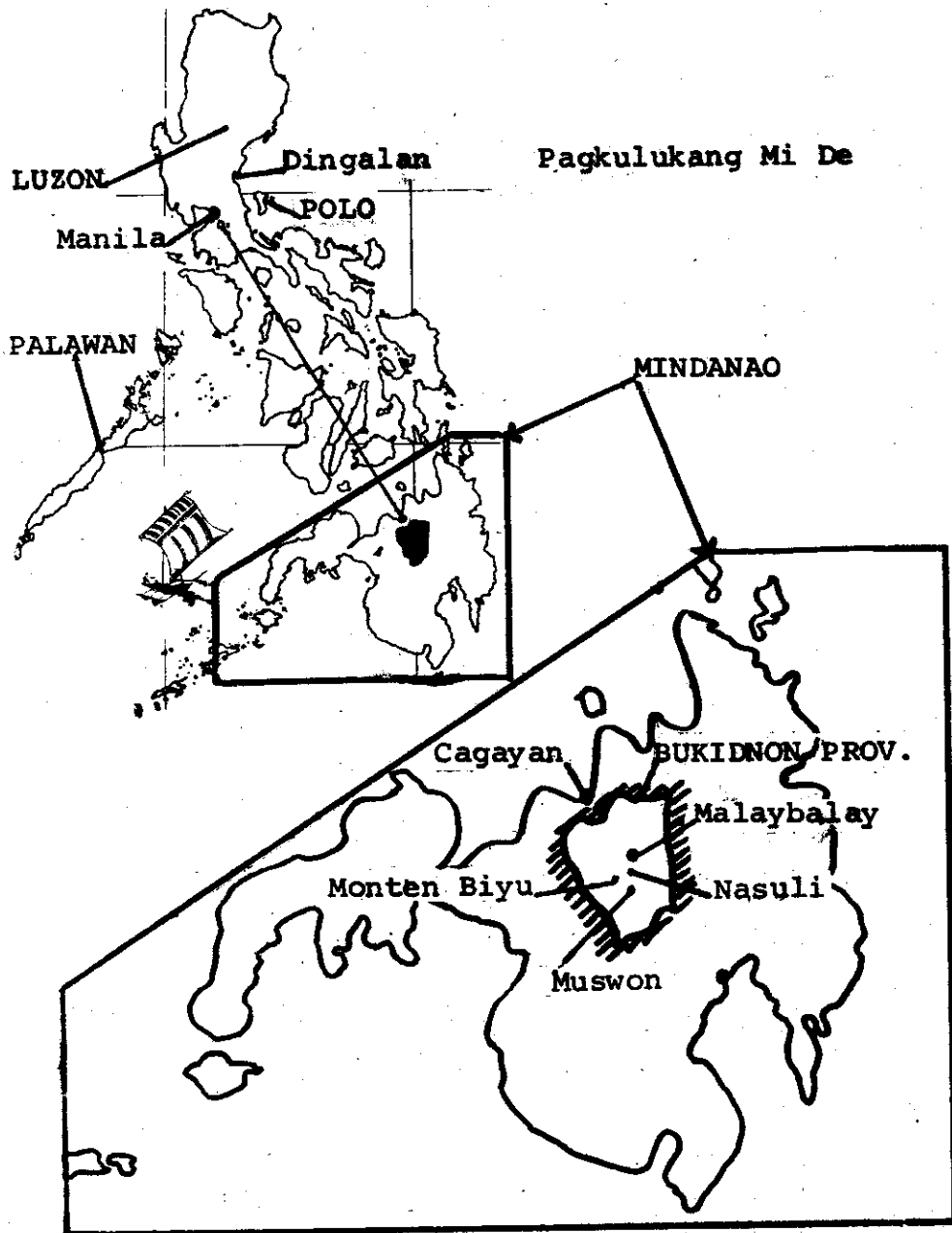
The Bureau of Elementary Education takes pleasure, therefore, in presenting this volume of literacy material which is part of its list of approved supplementary reading materials prepared for use by the Elementary Schools in the areas using the vernacular of these materials.

LICERIA BRILLIANTES SORIANO, Director
Bureau of Elementary Education

I OYO AY UN PAGKANG MI DIO DE NASULI

Nun ikami magkálaki ay duman pa de Matawe ay nun isin a abiabi ay nagsalad ok ta i. bebi ko pan ay nanlati misan ay sinabi ko diya nun abiabi pa "Ay wet ka manlati ta makati nádetong un Kano. Ay nototol kitam nano." Ay sinabi na deko "Ay sigudu pan ay an nádetong?" Kanya tinumotol ide a nanlati de kalasan ta ako pan ay nagsalad de atab.

Nano ay pagdetong ko a nagsalad ay sinabi ni Huweneta "Ay dinumatong di un laki a Kano ay sinabi na a nototol kamo kon nano pala." Nun nanon ay manga udtu di. Ay sinabi ko de beyaw ko a mahuna duman "Ay bekot pan ta nanlati un bebi ko!" Ay sinabi na "Ay mainde, ang ko pala katinggesan." Nun maloy di ay dinumatong i panuwangan ko a lalaki ay sinabi ko diya "Ay be napatud man dide ay lawagin de un masat ko ta buot nun laki a Kano ay nototol kami nano pala."

Nano ay tinumotol pan i panuwangan ko ta linawag na i bebi ko kanya inilat mi eya hanggen de eya ay dinumatong di. Sinabi ko diya "Tan yu to, kanya ko ngani sinabi dikamo a wet kamo manlati nano! Pilawagin yu ta dinumatong ngani!" "Ay pinayin ko pan ay an nádetong nano." Ay sinabi ko diya "Ay dapat nano ay maghande kamo di ta nototol kitam nano." "Ay-o."

Dingan sinumakoy kami de tarak a paagow de Dingalan. Pagdetong mi duman ay apun di a masakut kanya sinabi nun Kano "Ay dio kitam di pumilong ta de abiabi ay nototol kitam a paagow de Kabenatuan. Ta nun manga apat ngani de abiabi ay sinumakoy kami de Danilo bus a paagow de Kabenatuan. Pagdetong mi pan de Bituluk ay nasede pan un tarak kanya naloy kami pa duman ta inilat mi un isin a tarak. Nano ay tinumakeg dingani un isin dingan inumalis kami de inon ta dingan tinumuloy kami di. Yadi ngan non ta an di nasede hanggen ikami ay dinumatong di de Kabenatuan. Nun nanon ay udtu di kanya dapat a

námangan kami di. Nano ay sinabi nun Kano "Ay mamangan kamo ta ako ay noduman pa de Kano duman a isin." "Ay-o, hale di, kumang kamo duman ta námangan kami dio." Ay tinumotol dingani. Ay nano ay winalat na ikami duman a gepangan. Misan ay sinabi ni bebi ko "Bekot ta winalat na ikitam dio?" Ay sinabi ko diya "Ay wet kamo nagkagesa ta an la non naaloy duman." Ta angan naloy ay dinumatong di un Kano. Ta sinabi na dikami "Ano? Natapus di i pamangan yu?" "Ay-o."

Nano ay namangan la eya ay sinumakoy kami de Baliwag ta paagow kami de Maynila. Misan ay nun ikami ay duman di de gitna nun karsade ay te makmuk duman a sakoyen kanya naloy kami pala duman. Nun maloy di ay nakatotol kami pala duman de tabeng ni Makedepat. Dingan dinumatong kami de Maynila. Pagdetong mi duman ay sinumakoy kami a liwet de taxi a paagow nunde beloy de.

Nano ay tinumaan kami duman ni aduwa a abi ta dingan nun makatakeg i aduwa a abi ay

pinumapagow kami de Nasuli i. Pagdetong mi de
landingan a hanga a masakut de Maynila ay naglipa
kami duman ni naloy ta nun ikami ay makapaglipa di
ay sinumakoy kami de hanga a masakut a eroplano.
Nun ikami ay de ditas di ay tinanto ko i bebi ko
"Ano i kabetyag yu nano?" Ay sinabi na "Ay piyun
pan la." Talage ngani a piyun a masakut i pagsakoy
de oyo a eroplano ta hanga. Nun ikami ay gelipad
di ay namangan kami. Ay sinabi ni bebi ko "Ay
makati an piyun i pamangan dio?" "Aysa, piyun
pala a talage." Paglanding mi de Cagayan ay

sinabi deko ni babi ko "Ay masampat i dio."
"Ay-o talage a masampat ngani." Ta ikami ay
sinumakoy a liwet nunde untik a eroplano dingan
ikami ay dinumatong de Nasuli i. Nano ay
gepasalamat ok de Makedepat ta ikami ay nakadetong
dio. Ay masampat i kapuoyen mi. Nano ay kasta
maginon dila i nasasabi ko.

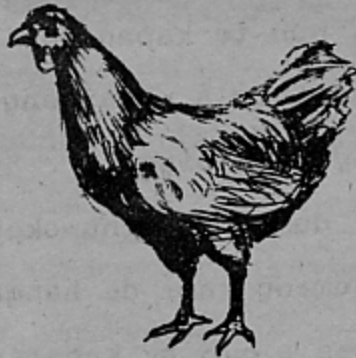
I PAGKANG MI DE MUSWON

Nano ay buot ko a ~~gebereta~~ dikamo bilas ta i
buot ko a bebereta dikamo ay i pagkang mi de Muswon
dipun. Kinumang kami dipun de Muswon ta nagelawag
kami ni sadisadi a kalase a hayup pati sadisadi a
~~petanom~~ magi gulay pati paray. Ta ikami ay
sinumakoy de tarak ta makmuk kami. Ay pagdetong mi
duman ay sinumila kami de hanga a beloy ta inon a
beloy mangani ay pigbigesan de ni mais. Dingan

pinakita pa dikami nun te kapangyedihan de inon a
beloy i malawa a saminto a pigsibengan de ni mais
be mandeli di a yeyedi a biges.

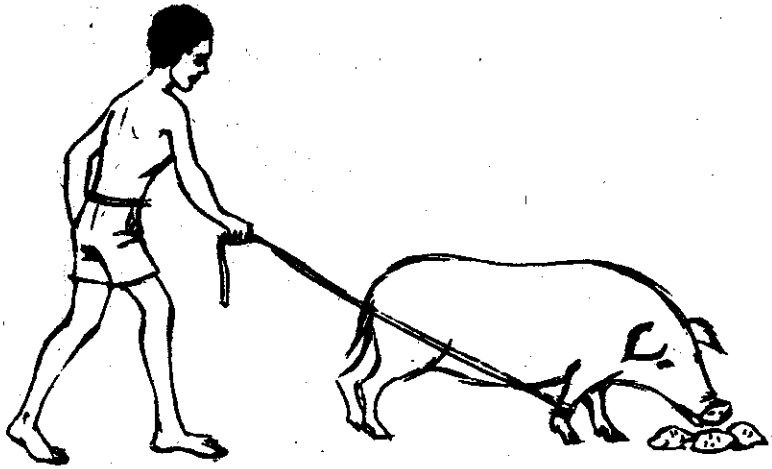
Ta pag-apo mi duman ay sinumakoy kami a liwet
nunde tarak ta kinumang kami de hanga a masakut a
tubigen ta i tubigen a oyo ay kaparayen a malawa a
masakut. Ta tinanto ko de te kapangyedihan. Ay i
kaanduwon ninon a kaparayen ay aduwa a kilometuru.
Kanya bilas ay talage a malawa a masakut. Misan ay
i kaparayen a oyo ay am pa inogen ta bowon pa a
geuswak. Nano ay tinanto ko de te kapangyedihan
"Tipide a bulan dingan nagkeinog inon a paray?"
Ay sinabi na deko "Ay apat kon a bulan."

Misan ay pag-apo mi duman ay sinumakoy kami
a liwet nunde tarak pinumapagow kami pan de manga
beloy ni kamanokan a makmuk a masakut. Sigudu
pangan, bilas, be ikamo ay duman ay getaka kamo a
masakut. Ta linumapsay i kamanokan a nakkolong
ide de manga kawed a nallala a kasta pati ide ay
uluisenan ni kolongan a kawed. Ta nun de gitna.

nun kamanokan ay te magi tulay duman a saminto a pigselan ni agta be ide ay peongut de. Nunde lugel a inon ay te apat a beloy ni manok a hangain. Duman i napataan de inon ide ay pulos la a manok. Ako ay nagtanto de te adi "Tipide i manga manok?" "Ay kasta pitu a lebu." Dingan sinabi ko de sadile ko "Ho ay talage a makmuk a masakut." Kanya sinabi ko a nano ok la kinumita ni magi oyo a kamakuk a kamanokan. Ta ide ay te manga girepo a te napasahod a manga lata. Talage ngani bilas a am pa te maginon duman dikitam.

Nano ay pag-apo mi pan di duman ay sinumakoy kami a liwet nunde tarak ta kinumang kami de isin a lugel. Inon a lugel ay kabeboyen pan. I beloy

pan duman ay isin la misan ay hanga pan a masakut ta makmuk i kuwarto na. An te salog a tabla ta saminto la ta duman ay makmuk a sulusagbong a saminto i belang kuwarto ni bebuy. Ta i belang isin a bebuy ay isin pala i kuwarto na. I buot ko a sasabi dikamo ay uluisenan ide ni kuwarto. Te isin duman a bebuy a geide ay talage a hanga di a masakut bilas ta untik dila ay magi beka di. Nano ay tinanto ko a liwet i te kapangyedihan a ti ano i papangan nun kabeboyan na ide ay sinabi na deko "Ay tap pala ni paray." Kanya sinabi ko diya "Ay talage a hanga i kaelangan a tap de isin a simbe."

Ay tinubeg na deko "Oo talage ngani a hanga." Ta i kamakmuk de ay sigudu manga walo a puwu misan ay nabbukud pala i manga kapyek. Nano bilas ay kasta maginon dila i nabebereta ko dikamo.

I OYO I TUNGKUL DE ORAT DIO

Mangayun a tage Matawe, ako ay te duman a buot a sasabi dikamo nano. Nun isin a adow a ako ay duman de pag-adel mi ay sinabi nun magtotodu mi "Ay kanin de manga sangpuwu ni abiabi ay noduman kitam i. Ta gepakalawag kitam duman ni misan ano." Kanya nun dinumatong i odes ay dinumuman kami ngani. Nano ay kinumang kami de isin a beloy ta duman ay nagelawag kami ni attanan ta duman ay kinta i manga tarak pati manga kasangkapan ay ang ko katinggesan i ngalan ngalan de.

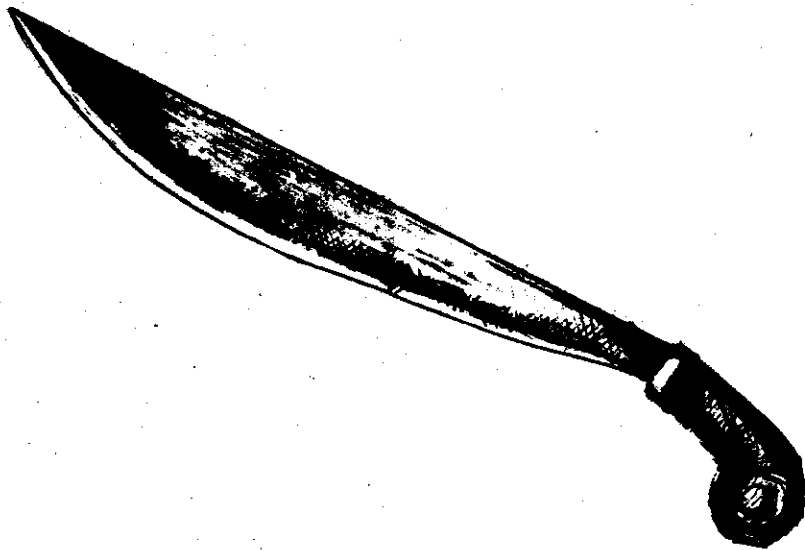
Dingan tinumotol kami a liwet duman ta

kinumang kami de isin a beloy ta pinakita na dikami
i makina a geamit ni orat de disalad a putok. Inon
a orat ay te apat a tangke a hangain ta inon la i
geboy ni orat nunde beriyu a inon. Misan ay makmuk
a kabeloyen i geinum duman ta de belang beloy ay te
manga lima a girepo. Pati isin i kinam dio ni orat
ta magidnaw a masakut pati piyun a einum. Kanya
ikami ay nagkasalig dio ta an di kaelangan a natabu
tangani neinum kami ta te girepo de beloy mi.
Misan ay dena dikitam ay depat kamo pa a natabu
dingan kamo neinum. Pati talage a malenis i orat
dio ta de disalad di ni putok geapo. Ta dena
dikitam ay sulusumanga la a untekin kanya iwina ay
an malenis. Ta ikitam ay ugnay dila a te manga
orom. Misan ay dio ay ang kami te manga orom dahil
de orat ta malenis i orat dio kanya yadi pa be
ikitam ay te posó dena dikitam. Nano mangayun mi
hanggen dila duman i nasasabi ko dikamo.

TUNGKUL DE PAGKANG MI DE MONTEN BIYU

Nano ayun ay buot ko a gebereta dikaw. I oyo ay masampat a masakut be inikna mo. Kanya magpatalikngoy ka deko. Nun isin a adow ay kinumang kami de Monten Biyu. Pagdetong mi duman ay tinagbu kami ni isin a Kano duman ta nasurutsurotan ide pati kakoloy mi ide a manga Kano pala. Nano pagkatapus de a nasurutsurotan ay tinumotol kami ta pinasotan de ikami de isin a abeng. Pinumayin un abeng "Deno man i tagibu tam a lalawag? Un somil man?" "Ay-o." Misan pagdetong mi duman ay nagelawag kami la ni untik a odes ta dingan pinumapagow kami de pandeyan ni utak.

Nun ikami ay duman di ay pepagelawag mi i pagyedi na ni utak. Ta peyedi na ay pesube na de degmang un bekal hanggen an maderag a magi apoy. Nano be maderag di ay sasaka na di ta sasagsag na

ni masu tangani lumapis un sinube a bekal. Be
malapis di ay kekekil na di tangani matalas di.
Misan ay am pa mangan sukul ta depat ngona a sosube
a liwet tangani susubuan kon. Iwina kon a subu ay
tangani maksa a sukul i utak. I pagyedi pan ni
subu ay susube un utak dingan be maderag di a magi
apoy ay depat a sasaka tangani doduludolo de orat.
Misan ay an pesan a lawes nun utak ay lelinod de
orat ta i depat la a lelinod ay un talom na la.

Pati dapat pala a pilawag ngona ni geyedi ni
pagsube i rupa ni utak. Be mulumaderag di ay piyun
kon a masakut i talom na, misan ay be an maginon
i rupa na ay talage kon a malot a kalasi ta sigudu
ay marugtuk o malummoy i talom ni utak.

Magpatalikngoy ka la a tuloy ayun. Pag-apo
mi duman ay kinumang kami de isin a beloy. Nun
dio kami pa nunde alayu ay kinta ko di i magi tibu
misan ay pesabi ko de sadile ko "Ay an la nay
tibu!" Pagdetong mi ngan duman ay tibu ngani
kanya sinabi ko de sadile ko "Ay matud mangani a

tibu non." Dingan kinta ko i hanga a bekal a inon mangani ay pangrunut nun tibu, tangani tumanga un orat na ta un orat na pan ay getuloy dila de magi kahon. I oyo a magi kahon ay lata a napalipa de apoy. Ta pepakalawag ko ay gesibu. Ta inon a mangā lata ay makmuk ta manga apat. Ta i orat nun tibu ay getulaytulay de magi salolu a lata a anduwonin a paago nunde mangakahon a lata. Misan ay inumaged kami nun tibu a am pa pinospos ay maksa pan a masakut. Ta an magi tibu dena dikitam a malummoy la pati kasta piyun pa i tibu tam dena. Misan ay kasta malawa a masakut i oyo a katibuan, ta sigudu ay te manga mahegit de aduwa a iktariya. I oyo ide a tibu ay untekin. An ok kinumita ni hangain a magi tibu tam dena. Misan ay biniyen kami ni abeng ni kudkud kon non. Nun pinakaluto a malanis ay talage ngani a malanis a masakut kanya la ay hangain a kulukapisang. Nano ay maginon dila i nabebereta ko dikaw, ayun.